

OBRAVNAVA MITA LEPOTE V DELIH GOVEKARJA, KERSNIKA, KVEDROVE IN PAJKOVE

Članek raziskuje mit lepote v literarnih delih Frana Govekarja, Janka Kersnika, Zofke Kveder in Pavline Pajk. Izhajamo iz raziskav Jonathana Gottschalla, ki je mit lepote preverjal na korpusu svetovnih pripovedk, in Igorja Žunkoviča, ki je mit lepote raziskal pri prejemnikih nagrade kresnik. Naša raziskava je, za razliko od svetovnih pripovedk, pokazala, da mita lepote v polnosti ne moremo potrditi, in tudi sicer se naše ugotovitve razlikujejo od raziskave pripovedk in bližajo kresnikovcem.

Ključne besede: mit lepote, študije spola, Fran Govekar, Janko Kersnik, Pavlina Pajk, Zofka Kveder, feministična literarna veda, evolucijska literarna veda.

1 Uvod

V razpravi¹ obravnavamo mit lepote (ang. beauty myth), kot ga je v središče svoje raziskave postavil Jonathan Gottschall, ameriški literarni teoretik in predstavnik literarnega evolucionizma. Mit lepote je sicer predmet obravnave že nekaj desetletij. Prva se je z njim začela ukvarjati Naomi Wolf, ki pravi, da je to socialni konstrukt, ki služi gospodarstvu in obstaja zato, da lahko moški še naprej zavzemajo dominanten položaj v zahodni družbi, in zavrača trditve, da je lepota univerzalna kvaliteta (Wolf 2002: 12). Gottschall je želel preveriti trditve feministične in konstruktivistične literarne vede ter evolucijske literarne vede (oz. literarnega darvinizma), in sicer je mit lepote preverjal čezkulturno – v svoj

¹ Pričujoča razprava je povzetek raziskave, ki je bila opravljena v okviru magistrskega dela z naslovom *Mit lepote v delih Govekarja, Kersnika, Kvedrove in Pajkove* na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani.

korpus raziskave je zajel pripovedke iz različnih religioznih, političnih in kulturnih okolij (Gottschall 2008b: 174). Ugotovil je, da se vzorci, ki povečujejo žensko lepoto, pojavljajo po vsem svetu, ne le na zahodu, kar potrjuje evolucijsko teorijo mita lepote (Gottschall 2005: 98). V slovenskem literarnovednem prostoru se je s tem vprašanjem prvi ukvarjal dr. Igor Žunkovič (2017: 183), literarni teoretik, ki je v svoji študiji povzel Gottschallovo raziskavo in jo apliciral na raziskovanje reprezentacije spola in s spolom povezanih lastnosti likov v slovenskih sodobnih romanih, prejemnikih nagrade kresnik (do leta 2015). Obe referenčni raziskavi sta se prav tako ukvarjali s stereotipnim prepričanjem, da sta lepota in dobrota povezani. Gottschall to imenuje stereotip PAS (angl. *physical attractiveness stereotype*), tj. tendenca, da pozitiven značaj avtomatsko pripišemo fizično privlačnim osebam, negativen značaj pa fizično neprivlačnim. Socialni psihologi temu preprosto pravijo stereotip »*lepi so dobri*« (Gottschall 2008a: 44–45).

2 Hipoteze in metodologija

Sami smo se v raziskavi oprli na vprašalnik, narejen za obravnavo korpusa svetovnih pripovedk, ki ga je Žunkovič prilagodil za slovenski literarni prostor, vanj pa smo vnesli nekaj sprememb, ki so izvirale iz potreb, ki jih je narekoval naš korpus, in zaradi želje po razširitvi raziskave ter odpravi pomanjkljivosti, ki so jih predhodno zaznali že ostali raziskovalci.²

Korpus besedil, ki smo jih obravnavali v raziskavi, sestavljajo dela štirih slovenskih avtorjev, ki so pisali na prelomu 19. stoletja. Izbrali smo dva avtorja, Frana Govekarja in Janka Kersnika, ter dve avtorici, Zofko Kveder in Pavlino Pajk, ker smo želeli preveriti, ali spol literata vpliva na reprezentacijo likov. Dela, ki smo jih uvrstili v raziskavo, so daljša dela (romani, novele, povesti), ki imajo poglobljeno oznako glavnih likov.³

Naše hipoteze so deloma plod ugotovitev raziskav, ki so bile opravljene na temo mita lepote, deloma pa izvirajo iz značilnosti našega korpusa del. Predstavljamo in komentiramo jih v rezultatih.

² Dve podobni, a manj obsežni raziskavi sta nastali v okviru zaključka dodiplomskega študija na Oddelku za slovenistiko FF UL, in sicer *Ženska in moška lepota in Jurčičevih delih ter Reprezentacija ženskih in moških literarnih likov v opusu Luize Pesjak*.

³ Fran Govekar: *V krvi, Svitanje, Pater Kajetan, Ljubezen in rodoljubje, Suzana*. Janko Kersnik: *Na Žerinjah, Ciklamen, Agitator, Rošlin in Vrjanko, Lutrski Ljudje, Jara gospoda, Testament, Očetov greh*. Zofka Kveder: *Nada, Njeno življenje, Na kmetih, Študentke*. Pavlina Pajk: *Arabela, Slučaji usode, Judita, Dora, Roman starega samca, Spomini tete Klare, Prijatelj sin, Odlomki iz ženskega dnevnika, Dušne borbe, Planinska idila, Domačija nad vse, Mačeha, Roka in srce, Blagodejna zvezdica*.

3 Rezultati raziskave

V delih vseh štirih avtorjev smo označili 86 literarnih likov, in sicer 44 moških in 42 ženskih. V obzir smo vzeli samo glavne literarne like oz. take, ki aktivno spreminjajo potek dogajanja zgodbe. Rezultati raziskave so bili v tem pogledu pričakovani – protagonistk je občutno več kot antagonistk, medtem ko je število pozitivnih in negativnih moških likov enako. Nadalje smo se usmerili v vprašanje starosti literarnih likov. Izkazalo se je, da je velika večina tako moških kot ženskih likov starih do 40 let. Kot mlade znatno izstopajo protagonistke, saj jih je približno 40 % v dvajsetih letih, kot tudi 40 % spolno zrelih najstnic. Največ (60 %) antagonistk je prav tako v dvajsetih letih, kar je ovrglo našo hipotezo, ki pravi, da bodo antagonistke od protagonistk starejše. Predvidevali smo tudi, da bodo protagonisti v povprečju 20 let starejši od protagonistk, kar se je ravno tako izkazalo za napačno. Večina protagonistov (60 %) je prav tako v dvajsetih letih, malce bolj pa izstopajo antagonisti, kjer jih je večji delež starih okoli 50 let.

Ukvarjali smo se tudi z variiranjem socialno-ekonomskega statusa likov, predvsem nas je zanimalo, ali se ta spremeni s poroko. Tega predhodni raziskovalci niso preverjali, zato rezultat nima primerljive vrednosti, a predstavlja zanimive, vendar tudi pričakovane ugotovitve. Ugotovili smo, da najmanj sprememb na socialni lestvici doživijo tisti, ki so že ob začetku pripovedi premožnejšega stanu. Znatno pa je delež tistih protagonistk (34,5 %), ki so ob začetku dogajanja revne in se tekom zgodbe po družbeni lestvici povzpnejo – temu, pričakovano, največkrat botruje poroka s premožnim partnerjem. Naslednji izstopajoč podatek pa je sprememba socialnega statusa antagonistov. 25 % takih, ki so najprej premožni, in 10 % že revnih po socialni lestvici še dodatno pade. Vzrok za to so v veliki večini njihovi spletkarski posli, pijančevanje in finančni dolgovi.

Nadalje nas je, tako kot že Gottschalla in Žunkoviča, zanimala partnerska skupnost literarnih likov in kako si izbirajo potencialne partnerje. V tem delu raziskave smo ugotovili, da je večina literarnih likov ob začetku pripovedi samskih. Najbolj izstopajo samske protagonistke (48,28 %), ki se tekom zgodbe poročijo, kar se torej sklada tudi z napredovanjem po socialni lestvici, ter protagonisti (45 %), ki se v zgodbi ravno tako poročijo. Več pa je vseeno takih protagonistov (50 %), ki kljub romancam in ljubezenskih zapletom tekom zgodbe na koncu ostanejo samski. Zanimivo je bilo tudi preverjati, katere lastnosti literarni liki pri izbiri potencialnega partnerja najbolj cenijo. Naše ugotovitve so v tem delu v polnosti potrdile zastavljeno hipotezo. Ta je predvidevala, da bodo vsi moški liki, tako protagonisti kot antagonisti, na partnerki cenili lepoto oz. fizično privlačnost, protagonistke bodo pri potencialnih partnerjih najbolj cenile prijaznost, antagonistke pa premoženje ali visok družbeni položaj.

Rezultati naše raziskave, ki imajo najpomembnejšo primerjalno vrednost, so izsledki o fizični (ne)privlačnosti literarnih likov in omembah njihovega videza. Vsi ženski liki so v veliki večini fizično privlačni, izstopajo protagonistke s skoraj

80 %. Kar 70 % antagonistk je prav tako lepih, primerljiv je tudi delež lepih antagonistov. Protagonisti so v polovici primerov lepi, za drugo polovico pa je bilo podanih premalo podatkov, da bi jih lahko ocenili. Na tem mestu napol ovržemo naše predvidevanje o fizični privlačnosti protagonistk in protagonistov. Potrdimo lahko le del hipoteze, ki predvideva, da bodo protagonistke lepe, ovržemo pa predvidevanje, da bodo protagonisti povprečnega videza. Ti so se torej izkazali za lepe ali pa je bilo o njih podanih premalo informacij.

Presenetil nas je tudi rezultat omemb lepote za posamezne literarne like. To smo ocenjevali s preštevanjem pridevnikov in samostalnikov, ki se nanašajo neposredno na zunanji videz likov. Ugotovili smo, da je zunanji videz ženskih likov v povprečju omenjen 5,3-krat, medtem ko je videz moških omenjen le 1,5-krat. Iz spodnje razpredelnice je tudi razvidno, da v omembi lepote precej prednjačijo antagonistke, katerih videz je povprečno v vseh delih omenjen kar 7,3-krat. Ta rezultat nas je presenetil – v svoji hipotezi smo namreč predvidevali, da bo videz protagonistk omenjen večkrat kot videz antagonistk.

	Protagonistke	Antagonistke	Neopredeljen lik (Ž)	Protagonisti	Antagonisti	Neopredeljen lik (M)
Povprečno št. omemb	4,9	7,3	3	1,7	1,3	1,5

Tabela 1: Kolikokrat je omenjen videz likov?

Da bi v polnosti lahko potrdili oz. ovrgli stereotip PAS oz. *»lepi so dobri«*, smo v povezavi z zunanjim videzom likov raziskovali tudi njihov značaj. Tega smo ocenjevali po seznamu lastnostnih pridevnikov, ki ga je s skupino raziskovalcev napravil Gottschall. Pričakovano smo ugotovili, da je največji delež protagonistk (21 %) in protagonistov (25 %) altruističnih, nato sledijo močne in prijazne protagonistke ter pogumni protagonisti. Antagonistke (80 %) in antagonisti (70 %) so prav tako pričakovano (ter izrazito) sebični.

Ob koncu smo ugotavljali, ali liki v prvi vrsti skrbijo za druge ali zase. Pred raziskovanjem smo postavili hipotezo, da bodo protagonisti/-ke skrbeli/-e za druge, antagonisti/-ke pa zase. To hipotezo smo v polnosti potrdili, saj smo ugotovili, da so vsi negativni moški in ženski literarni liki sebični oz. jim je pomembna le skrb zase. Ti med svoje sebične cilje postavljajo predvsem pridobitev premoženja ali višjega družbenega statusa. Tisti protagonisti (45 %), ki skrbijo zase, to počnejo v smislu iskanja primerne partnerja oz. partnerke. Obrobnost smo preverili tudi, komu tisti, ki skrbijo za druge, posvečajo največ pozornosti. Protagonistke največ pozornosti posvečajo družini (staršem, partnerjem ali otrokom), protagonisti pa se posvečajo tako družini (staršem, sorojencem, partnerkam) kot tudi prijateljem. Tako smo lahko potrdili tudi drugi del hipoteze, ki je predvideval, da se liki, ki skrbijo za druge, najbolj posvečajo družini. Sebični liki pa v prvi vrsti skrbijo za premoženje in boljši status.

	Protagonistke	Antagonistke	Neopredeljen lik (Ž)	Protagonisti	Antagonisti	Neopredeljen lik (M)
Skrb za druge	76 %	/	67 %	55 %	/	/
Skrb zase	24 %	100 %	33 %	45 %	100 %	100 %

Tabela 2: Kaj je poglavitna motivacija literarnih likov?

4 Primerjava rezultatov del avtoric in avtorjev

Naša odločitev, da v raziskavo vključimo dela dveh avtoric in dveh avtorjev, je prinesla zanimive rezultate. Avtorici sta skupaj v delih opisali 26 (55 %) ženskih in 21 (45 %) moških glavnih literarnih likov, avtorja pa 16 (42 %) ženskih in 23 (59 %) moških. Avtorici torej povprečno nekoliko pogosteje opisujeta ženske like kot moške, medtem ko je pri avtorjih ravno obratno. Naša prva hipoteza, da bo razmerje moških in ženskih likov 8 : 3 pri avtorjih, se ni potrdila, saj je to razmerje približno 10 : 7. Pravilno smo predvidevali, da bo pri avtoricah nekoliko več ženskih likov, nismo pa pričakovali, da bo število ženskih likov preseglo število moških. Sicer so moški liki pri obojih enakomerno porazdeljeni med protagoniste in antagonistke, medtem ko je pri ženskih likih pogosteje najti protagoniste. Pri avtoricah je ta razlika med številom protagonistk in antagonistk izrazitejša, saj je protagonistk 73 % (pri avtorjih pa 62 %).

Pri obravnavanju starosti literarnih likov smo ugotovili, da so protagonistke pri avtorjih izključno ženske do 30. leta, pri avtoricah pa to velja sicer za večino, a jih je znatno število tudi v tridesetih letih in nekaj v petdesetih. Nasploh se kaže tendenca, da avtorici opisujeta starostno nekoliko bolj raznolike like, a je to najbolj očitno pri protagonistkah in antagonistih. Ti so pri avtorjih vsi nad 30, pri avtoricah pa je ravno tako znaten delež teh, a se pojavijo tudi en otrok in dva lika v dvajsetih. Pri avtorjih je izrazita razlika med povprečno starostjo antagonistov in ostalih likov, saj je povprečen antagonist v štiridesetih letih, ostali pa so stari okoli 30 ali manj.

Socialno-ekonomski položaj protagonistk je pri avtoricah ob začetku najpogosteje slab, a se izboljša tekom zgodbe. Pri avtorjih so protagonistke najpogosteje premožnejše brez spremembe statusa. Antagonistke so pri obojih predvsem premožnejše brez spremembe statusa, pri avtoricah pa jih precej tudi pade po socialno-ekonomski lestvici, medtem ko je pri avtorjih znaten odstotek revnih antagonistk. Pri moških likih je nekoliko več ujemanja, le da je pri avtoricah znaten delež antagonistov, ki so revnejši, medtem ko so pri avtorjih vsi premožnejši.

Ugotovili smo, da med avtorjema in avtoricama ni večjih razlik pri opredelitvi partnerskega statusa likov, se pa razlikujejo pri želji po pridobitvi partnerja. Pri avtoricah protagonistkam pridobiti ali obdržati partnerja ni primarni cilj, pri avtorjih

pa je za večino protagonistk to cilj. Pri obojih to ni poglavitni cilj za antagonistke, kar velja tudi za protagoniste in antagoniste pri avtoricah, pri avtorjih pa je ravno obratno, in sicer je večini protagonistov in antagonistov poglavitni cilj pridobiti (ali obdržati) partnerja, s tem da je odstotek mnogo višji pri prvih, saj je takšnih antagonistov le dobra polovica.

Pri vprašanju zunanega videza likov so se avtorja in avtorici skladali v tem, da so označili protagonistke večinoma kot privlačne, vendar je to bolj izrazito pri avtorjih, saj je takšnih kar 90 %. Antagonistke so pri avtorjih vse privlačne, pri avtoricah pa so v enaki meri privlačne in neprivlačne. Zanimivo je, da za večji delež protagonistov (67 %) avtorici nista dali dovolj podatkov⁴ za opredelitev videza, ostali pa so privlačni – pri avtorjih je situacija ravno obratna. Antagonisti so pri avtoricah predvsem privlačni, pri avtorjih pa je ta odstotek nižji. Ena pomembnejših ugotovitev je vezana na število omemb videza pri avtorjih oz. avtoricah. Nasploh so omembe videza nekoliko pogostejše pri avtorjih kot pri avtoricah, najbolj pa je to očitno pri omembah ženskega videza. Videz protagonistk avtorja omenjata 1,2-krat pogosteje kot avtorici, videz antagonistk pa kar 3,6-krat pogosteje. Sicer avtorici pogosteje omenjata videz protagonistk kot videz antagonistk, avtorja pa obratno. Pri moških likih so omembe mnogo redkejšje – avtorja nekoliko pogosteje omenjata videz protagonistov kot avtorici, pri antagonistih pa so si složni z 1,5 omembami na osebo. Ugotovili smo, da vsi, avtorja in avtorici, pogosteje omenjajo zunanji videz ženskih likov, a je pri avtoricah to 2,8-krat pogosteje, pri avtorjih pa kar 4,8-krat pogosteje.

Značajno so protagonistke avtoric najpogosteje altruistične in močne, sledijo pa ubogljive in čustvene. Pri avtorjih so najpogosteje prijazne, sledijo pa šibke. Protagonisti so pri avtoricah najpogosteje altruistični, sledijo pa močni in čustveni, medtem ko so pri avtorjih najpogosteje pogumni, sledijo pa prijazni. Antagonisti/-ke so pri obojih predvsem sebični/-e.

Zelo raznoliki so rezultati, ki so vezani na delovanje likov. Protagonistke so pri avtoricah večinoma aktivne (sledijo pa pasivne, ki postanejo aktivne), medtem ko je pri avtorjih enako število aktivnih in pasivnih. Antagonistke so pri obojih izraziteje aktivne, in sicer pri avtorjih najpogosteje vseskozi, pri avtoricah pa postanejo takšne skozi zgodbo. Tudi protagonisti in antagonisti so pogosteje aktivni pri avtorjih kot pri avtoricah. Če potegnemo črto, so ženski liki pri avtoricah vseskozi aktivni v približno 60 %, sledijo pa tisti, ki postanejo aktivni tekom zgodbe. Delež izključno aktivnih moških likov je nekoliko pod 40 %, ostali pa večinoma postanejo aktivni tekom zgodbe ali pa aktivnost zamenjajo s pasivnostjo (najredkeje so izključno pasivni). Pri avtorjih pa so ženski liki izključno aktivni v 50 %, vendar jim sledijo pasivni liki. Zgolj pasivnih moških likov pri avtorjih ni, so pa kar v 90 % vseskozi aktivni.

Zavedamo se, da zaradi omejenega števila avtorjev svojih ugotovitev ne moremo posploševati, kar se predvsem pokaže v primerih, ko so razlike med avtorji istega

⁴ In tudi sicer se pogosteje zgodi, da se ne da opredeliti zunanega videza likov v delih avtoric.

spola tako velike, kot so na primer v naši raziskavi pri vprašanju notranje oz. zunanje aktivnosti likov, saj namreč Z. Kveder vse svoje protagonistke opisuje kot zunanje aktivne, pri P. Pajk pa je takšnih manj kot pol. Pri avtorjih so protagonistke, ki so aktivne, večinoma notranje aktivne, antagonistke pa obratno večinoma zunanje, ker se sklada z ugotovitvami pri avtoricah. Moški liki so pri avtoricah v veliki večini zunanje aktivni, pri avtorjih pa izključno.

Antagonisti/-ke pri avtorjih in avtoricah skrbijo izključno zase. Pri avtorjih je antagonistkam najpomembnejši cilj najti/obdržati partnerja, antagonistom pa status, medtem ko je pri avtoricah obojim cilj pridobiti premoženje. Manjši delež protagonistk pri avtoricah in avtorjih (pri teh nekoliko višji kot pri prvih) skrbi zase, a večinoma želijo pridobiti oz. obdržati partnerja. Protagonistke, ki jim je motivacija skrb za druge, večinoma pri obojih pozornost namenjajo različnim članom družine. Približno polovica protagonistov se pri avtorjih in avtoricah posveča sebi oz. drugim. Tisti, ki skrbijo zase, želijo predvsem pridobiti partnerja, tisti, ki skrbijo za druge, pa pri avtoricah posvečajo največ časa članom družine, pri avtorjih pa prijateljem.

5 Primerjava rezultatov z izsledki raziskav J. Gottschalla in I. Žunkoviča

Kot že omenjeno, se celotna raziskava opira na referenčno raziskavo J. Gottschalla, ki je mit lepote preverjal v zbirkah svetovnih pripovedk, to pa je v slovenski literarni prostor preslikal I. Žunkovič ter mit preveril med prejemniki nagrade kresnik. Na tem mestu podajamo primerjavo rezultatov vseh treh raziskav, iz Gottschallovih izsledkov pa primerjamo le rezultate za zbirke pripovedk iz Zahodne Evrope, saj so ti glede na geografski, družbeni in kulturni prostor najbolj primerljivi s slovensko literaturo. V primerjavi se osredotočamo le na kategorije, ki so za stereotip PAS in mit lepote najpomembnejše, to so spol in starost literarnih likov, zunanji videz ter značaj in altruizem.

Kot lahko razberemo iz tabele 3, naši rezultati od rezultatov za zahodnoevropske pripovedke in sodobne slovenske romane precej odstopajo. Temu najverjetneje botruje dejstvo, da smo v raziskavo umestili dve avtorici, ki sta kot glavne like v svojih literarnih delih postavljali predvsem dekleta oz. mlade ženske.

	Opus Kersnika, Govekarja, Z. Kveder, P. Pajk	Zahodnoevropske pripovedke	Sodobni slovenski romani
Ženske	49	25	32,5
Moški	51	75	67,5

Tabela 3: Primerjava literarnih likov glede na spol

Naši rezultati se pri starosti protagonistk in protagonistov popolnoma skladajo z raziskavami Gottschalla in Žunkoviča, in sicer so v veliki večini stari pod 40

let. Žunkovič (2017: 188) je kot starostno mejo določil 40 let, zato naše rezultate prilagajamo tej delitvi, Gottschall (2008a: 101) pa rezultate o starosti likov samo komentira in izpostavlja, da je največ protagonistov uvrščenih v kategorijo »okoli dvajset let« oz. da se ti nagibajo že proti 30. letom. Ugotovljeno je bilo, da je starost antagonistk in antagonistov tako pri dobitnikih kresnika kot pri pripovedkah precej višja od starosti protagonistov. Tega v naši raziskavi ne moremo potrditi, saj smo ugotovili, da je le majhen delež negativnih literarnih likov starejših od 40. let.

Najpomembnejši rezultati vseh treh raziskav so vezani na zunanji videz oz. (ne) privlačnost literarnih likov. Gottschall za zahodnoevropske pripovedke ugotavlja, da so tako protagonistke kot protagonisti v enaki meri opisani kot fizično privlačni, torej lepi. Nasprotno so protagonisti prejemnikov nagrade kresnik v veliki večini označeni kot povprečni, protagonistke pa so tako kot v pripovedkah fizično privlačne. Rezultati naše raziskave se v polnosti skladajo z rezultati Gottschallove raziskave pri videzu protagonistk in protagonistov – ti so v veliki večini privlačnega videza. Razhajajo pa se z zahodnoevropskimi pripovedkami pri antagonistih/-kah, vendar se skladajo izsledki pri sodobnih slovenskih romanih. Negativni liki v literarnih delih Kersnika, Govekarja, P. Pajk in Z. Kveder so v veliki večini privlačnega videza. Privlačnega videza so tudi tako ženski kot moški negativci v kresnikovcih. Vredno je omeniti še popolno skladanje rezultatov pri pogostosti omemb videza likov. Na tem mestu se rezultati vseh treh raziskav skladajo. Gottschall (2008b: 184) v svoji rezultatov omenja verjetnost, da bo videz ženskih likov 6-krat pogosteje opisan kot videz moških.

Da bi stereotip PAS lahko v polnosti potrdili ali ovrgli, smo morali v obzir vzeti tudi značaj literarnih likov. V naši raziskavi smo pričakovano ugotovili, da so protagonisti/-ke največkrat prijazni/-e, altruistični/-e, pogumni/-e, medtem ko so antagonist/-ke največkrat sebični/-e. Tega vprašanja Žunkovič na svojem vprašalniku ni zastavil, Gottschall pa teh rezultatov v svoji analizi ne komentira. Oba sta se osredotočila predvsem na vprašanje, kaj je literarnim likom poglavitna motivacija – pomagati drugim ali skrbeti zase. Na podlagi tega sta nato ugotavljala, ali so liki altruistični ali sebični. Pri prejemnikih nagrade kresnik (Žunkovič 2017: 189) večina protagonistk skrbi za druge, medtem ko je takih protagonistov zelo malo. Gottschall je podobno ugotovil, da so skoraj vse protagonistke altruistične, za protagoniste rezultata ne predstavi procentualno, a pove, da so tudi ti altruistični. Tudi v naši raziskavi smo pridobili primerljive rezultate – večina protagonistk se posveča drugim, podobno je tudi pri protagonistih, s tem, da je nekaj tudi sebičnih, a je njihov sebični cilj predvsem prizadevanje, da obdržijo ali najdejo partnerko.

Vse tri raziskave se popolnoma skladajo pri ugotovitvah o antagonistih/-kah. Ti so v polnosti sebični. Natančneje smo v naši raziskavi ugotovili, da se ti posvečajo predvsem pridobitvi premoženja ali višjega družbenega statusa.

6 Primerjava z raziskavama diplomskih del

Svoje rezultate smo primerjali z že omenjenima diplomskima deloma na temo mita lepote. Ugotovili smo, da vse avtorice pogosteje prikazujejo ženske like kot avtorji, so pa neskladja pri razporeditvi teh likov med protagonist/-ke in antagonist/-ke. V naši raziskavi imajo avtorici in avtorja enakomerno razporejene moške like, medtem ko se pri Jurčiču kaže višji odstotek protagonistov (Jančič 2018: 20), pri L. Pesjak pa je teh kar 90 % (Hlačar 2019: 15). Ravno tako je višji odstotek protagonistk napram antagonistkam pri obeh primerjalnih raziskavah.

Naša ugotovitev, da avtorja opisujeta starostno manj raznolike protagonistke, se precej sklada z ugotovitvami pri Jurčiču (Jančič 2018: 23), medtem ko so pri L. Pesjak te različnih let (Hlačar 2019: 17), kar velja tudi za naši avtorici. Antagonistke so pri vseh stare 20 let ali več. Protagonisti so v naši raziskavi povprečno mlajši od protagonistov Jurčiča in L. Pesjak, starost antagonistov pa se sklada z ugotovitvami o Jurčičevem opusu⁵.

Zaradi razlik pri vprašalniku je težje primerjati nekatere rezultate, poleg tega pa nas pri obravnavi partnerskega statusa likov omejuje tudi dejstvo, da je pri L. Pesjak veliko število likov, ki niso bili opredeljeni s tega vidika. Če primerjamo ženske like avtorjev, je v naši raziskavi več poročenih (na začetku ali kasneje v zgodbi) protagonistk kot pri Jurčiču, a nekoliko manj antagonistk – kljub temu nad 50 %. Moški liki se v naši raziskavi pogosteje poročijo (oz. so poročeni) kot pri Jurčiču (Jančič 2018: 23). Z ugotovitvami pri L. Pesjak ravno tako ne ugotavljamo vzporednic (Hlačar 2019: 18). Likom v delih Z. Kveder in P. Pajk večinoma ni cilj najti partnerja, medtem ko je pri L. Pesjak ravno obratno. Ženski liki pri avtorjih so bolj skladni, saj je cilj najti partnerja polovici protagonistk pri Jurčiču (60 % pri Kersniku in Govekarju), medtem ko večini protagonistk pri obojih to ni cilj. Pri moških likih prihaja do večjih razlik.

Bolj se skladajo rezultati pri pomembnosti značajskih lastnosti trenutnega ali bodočega partnerja. Ugotovili smo, da je protagonistkam pri vseh avtorjih in avtoricah pomembna prijaznost, protagonistom pa poleg prijaznosti tudi privlačnost. Antagonistkam je pomembno premoženje, družbeni položaj in privlačnost. Antagonistom je zelo pomembna privlačnost, le pri L. Pesjak to ni zapisano eksplicitno (Hlačar: 2019: 18). V naši raziskavi avtorja ženske like opisujeta kot izrazito privlačne, pri Jurčiču pa je sicer večji odstotek privlačnih ženskih likov, a je razlika manjša in več raznolikosti (Jančič 2018: 22), kar smo sicer v naši raziskavi opazili predvsem pri avtoricah, za kateri smo rekli, da tudi večjega števila likov ne označita dovolj podrobno, kar se sklada z ugotovitvami pri L. Pesjak (Hlačar 2019: 19).

Nato smo obravnavali aktivnost likov. Opažamo, da avtorice pogosteje prikazujejo izključno aktivne protagonistke kot avtorji, antagonistke pa nekoliko redkeje. V

⁵ Za L. Pesjak ni podatkov, saj antagonistom, kot tudi večjemu številu protagonistov, ni možno določiti starosti.

naši raziskavi so liki predvsem aktivni, in sicer moški liki ter antagonistke zunanje, protagonistke pa notranje. Pri Jurčiču so liki tudi redkeje pasivni (razen protagonistke), sicer pa aktivnost izražajo notranje (Jančič 2018: 25). Ženski liki L. Pesjak so pogosto pasivni, moški pa povprečno aktivni (Hlačar 2019: 20). V naši raziskavi antagonisti/-ke izkazujejo sebične cilje in skrbijo zase, protagonistke v večji meri za druge, protagonistov pa je takšnih le nekaj nad 50 % (ostali skrbijo zase, a jim je primarni cilj najti/obdržati partnerja). Pri Jurčiču je mnogo višji odstotek protagonistov/-k, ki skrbijo za druge, in to predvsem za družino (Jančič 2018: 24). Pri L. Pesjak vsi protagonisti/-ke skrbijo za druge, vsi antagonisti/-ke pa zase (Hlačar 2019: 20).

7 Sklep

V razpravi je predstavljen mit lepote v literarnih delih izbranih slovenskih avtorjev iz druge polovice 19. stoletja. Na podlagi rezultatov naše raziskave in ob primerjalni analizi ostalih raziskav, narejenih v zadnjih letih, mita lepote in stereotipa PAS (lepi so dobro) ne moremo v celoti potrditi.

Analiza mita lepote v delih izbranih slovenskih avtorjev je prinesla zanimive rezultate. Predvsem se niso uresničila naša pričakovanja glede stereotipa PAS, kar je za Jurčiča ugotovila že N. Jančič v svojem diplomskem delu. Predstavljanje videza protagonistov in protagonistk je stereotipno, torej pričakovano, in se sklada tudi z rezultati sodobnih slovenskih romanov in svetovnih pripovedk. Stereotip PAS pa se ne potrdi pri antagonistih in antagonistkah, ki so, kljub temu da so značajsko slabi, v veliki večini vseeno zunanje privlačni. Presenetilo nas je tudi to, da sta avtorici, Z. Kveder in P. Pajk, pogostejše prikazovali ženske like kot moške, ker smo pričakovali, da bodo med avtoricami in avtorji manjše razlike. Zanimive rezultate smo dobili pri primerjavi del avtoric in avtorjev. Ugotovili smo, da sicer avtorji pogostejše omenjajo videz žensk kot avtorice, a tudi te pogostejše omenjajo videz ženskih likov kot moških, kar se sklada z evolucijsko literarno teorijo oz. literarnim darvinizmom.

Literatura

Gottschall, Jonathan, 2005: The Heroine with a Thousand Faces: Universal Trends in the Characterization of Female Folk Tale Protagonists. *Evolutionary Psychology* 3. 85–103.

Gottschall, Jonathan, 2008a: *Literature, Science, and the New Humanities*. Palgrave Macmillan, US.

Gottschall, Jonathan, 2008b: The "Beauty Myth" is No Myth. *Human Nature* 19. 174–188.

Hlačar, Natalija, 2019: *Reprezentacija ženskih in moških literarnih likov v opusu Luize Pesjak*: Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Splet. Dostopno na: <https://repositorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=122434&lang=eng> (junij 2020).

Jančič, Nika, 2018: *Ženska in moška lepota v Jurčičevih delih*: Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Splet. Dostopno na: https://slov.si/dipl/jancic_nika.pdf (marec 2020).

Wolf, Naomi, 2002: *The Beauty Myth: How Images of Female Beauty Are Used against Women*. New York: W. Morrow: https://pdfs.semanticscholar.org/3119/7933c-239211332611d327785422ecf2dd618.pdf?_ga=2.202055447.763526136.1592291537-259151306.1592291537.

Žunkovič, Igor, 2017: Reprezentacija spola pri prejemnikih nagrade kresnik. *Slavistična revija* 65/2017, št. 1. 183–198.

The Treatment of the Beauty Myth in the Works of Govekar, Kersnik, Kveder and Pajk

The article is based on research into the beauty myth in the literary works of Fran Govekar, Janko Kersnik, Zofka Kveder and Pavlina Pajk. It systematically outlines the methodology and findings of the research, which was undertaken as part of a master's thesis at the Department of Slovenian Studies, Faculty of Arts, University of Ljubljana. We address the question of the *beauty myth* in literature according to previous research by Jonathan Gottschall, who applied the beauty myth question to the corpus of tales from around the world, and Igor Žunkovič, who was the first to apply it to the Slovenian literary world, focusing on recipients of the Kresnik Award. Our research showed that the beauty myth cannot be fully confirmed, which contradicts the research on tales from around the world, but is more in line with the Kresnik Award research results.

Key words: beauty myth, gender studies, Fran Govekar, Janko Kersnik, Pavlina Pajk, Zofka Kveder, feminist literary theory, evolutionary theory